

Samen naar een nieuwswijze samenleving

Een eerste stap naar het in kaart brengen van het
landelijk ecosysteem Nieuwswijsheid

Eindrapport

In opdracht van Netwerk Nieuwswijsheid en Beeld & Geluid

16 december 2025

E:M+MA.

Inhoudsopgave

Samenvatting van de belangrijkste resultaten en inzichten.....	3
Inleiding en Leeswijzer	7

1. Uitleg over doelen en uitvoering van de NetMap-sessies	9
2. Wat is een Nieuwswijze Samenleving?	13
3. Stakeholders en Netwerkstructuur rond Nieuwswijsheid.....	15
4. Verantwoordelijkheden en Rollen binnen het Netwerk	18
5. Invloed en Dynamieken binnen het Netwerk.....	21
6. Inzichten, Hiaten en Ontwikkelkansen	23
7. Strategieën en Actiepunten voor Samenwerking	26
8. Conclusies: Wie maakt Nederland nieuwswijzer?	29
9. Visualisatie van het ecosysteem.....	35

Samenvatting van de belangrijkste resultaten en inzichten

In vrijwel ieder rapport over nieuwsgebruik, vertrouwen in media en de staat van de democratie wordt het belang van nieuwswijsheid onderstreept. En niet zonder reden. Nieuws en journalistiek spelen een onmisbare rol in de democratische rechtsstaat. Tegelijkertijd maken steeds minder mensen rechtstreeks gebruik van journalistieke bronnen. Nieuwswijsheid is daarmee een democratische noodzaak. Het verwijst naar de mate waarin mensen in staat zijn om kritisch, bewust en constructief om te gaan met nieuws en informatie. Het gaat hierbij om een maatschappelijk overstijgend vraagstuk waarbij uiteenlopende partijen een verantwoordelijkheid dragen. Uit de rapportage '*Nieuwswijsheid in beeld*' van DichterBijNieuws klinkt daarom een duidelijke oproep: verbind en coördineer het ecosysteem.

Maar wie maken deel uit van dit ecosysteem, welke verbindingen zijn er al, en waar liggen nog kansen voor versterking? Dit rapport is gebaseerd op NetMap-sessies, literatuuronderzoek en gesprekken met experts en biedt een eerste overzicht en analyse. Het is een begin van het kaart brengen van het ecosysteem Nieuwswijsheid in Nederland. Het dient als startpunt voor een bredere dialoog en verdere ontwikkeling.

Het ecosysteem bestaat uit een breed netwerk van stakeholders: beleidsmakers, onderwijsinstellingen, journalistieke organisaties, technologiebedrijven, maatschappelijke organisaties, onderzoeksinstellingen, culturele en educatieve organisaties, en individuele beïnvloeders zoals leraren, jongerenwerkers en influencers.

De analyse laat zien dat samenwerking tussen deze groepen wisselend is: sommige verbindingen zijn sterk (zoals lokaal onderwijs en maatschappelijke organisaties), andere zijn zwak of latent (zoals tussen technologiebedrijven en beleid of onderwijs). Structurele samenwerking, centrale regie en duurzame financiering ontbreken vaak, waardoor het ecosysteem versnipperd blijft en veel initiatieven afhankelijk zijn van individuen of tijdelijke subsidies.

Belangrijke inzichten zijn:

- **Sterke lokale verbindingen**

Onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties weten elkaar lokaal goed te vinden. Deze samenwerking vormt een stevige basis om ook de verbindingen met technologiebedrijven, beleid en wetenschap verder uit te bouwen.

- **Veel energie en initiatief in het veld**

Samenwerking ontstaat vaak vanuit betrokken individuen en tijdelijke projecten. Dit toont aan dat er veel draagvlak en creativiteit aanwezig is, die met structurele samenwerking, regie en duurzame financiering kan worden geborgd en opgeschaald.

- **Ruimte voor bredere betrokkenheid**

Jongeren en opvoeders spelen een belangrijke rol en kunnen nog actiever worden betrokken bij de ontwikkeling van programma's en beleid. Dit vergroot de relevantie en het bereik van activiteiten.

- **Grote impactmogelijkheden bij technologiebedrijven**

Technologiebedrijven hebben een sleutelpositie in de verspreiding van informatie en nieuws. Er ligt een kans om hun verantwoordelijkheid voor transparantie, educatie en publieke waarden verder te versterken.

- **Wet- en regelgeving loopt achter op maatschappelijke ontwikkelingen**

Zowel op nationaal (Nederland) als Europees niveau wordt geconstateerd dat wet- en regelgeving onvoldoende inspeelt op de uitdagingen rondom nieuwswijsheid. De urgentie van het thema wordt volgens stakeholders in dit onderzoek nog niet breed genoeg erkend in beleid en politiek, waardoor structurele borging van nieuwswijsheid wordt vertraagd. Hoewel wetgeving niet de enige route is om nieuwswijsheid te versterken, kan het wel zorgen voor duidelijke kaders en randvoorwaarden. Door nieuwswijsheid op te nemen in onderwijsbeleid en mediawetgeving, wordt het belang ervan erkend en geborgd. Tegelijkertijd blijft ruimte voor lokale initiatieven en samenwerking tussen sectoren essentieel.

- **Kennisrijkdom in onderzoek**

Er zijn waardevolle inzichten beschikbaar die, wanneer beter gedeeld met beleid en praktijk, nog meer impact kunnen maken.

- **Bewezen effectiviteit van lokale samenwerking en innovatieve formats**

Lokale samenwerking en innovatieve aanpakken werken goed en bieden kansen om deze landelijk op te schalen en structureel te verankeren.

Dit rapport benoemt concrete kansen voor verbetering binnen het Nederlandse ecosysteem van nieuwswijsheid, zoals het ontwikkelen van gezamenlijke lesprogramma's tussen journalistiek en onderwijs, het stimuleren van transparantie bij technologiebedrijven, het versterken van lokale netwerken, het actief betrekken van burgers en het bouwen aan een flexibel kennisplatform. Deze kansen sluiten aan bij de ambitie van het project DichterBijNieuws en de oproep uit het Manifest Nieuwswijsheid om nieuwswijsheid als collectieve verantwoordelijkheid te benaderen, waarbij samenwerking, reflectie en actie centraal staan.

Tegelijkertijd wordt erkend dat de resultaten van dit rapport een momentopname zijn, gebaseerd op NetMap-sessies, literatuuronderzoek en gesprekken met experts binnen een dynamisch en voortdurend veranderend veld. Het ecosysteem van nieuwswijsheid is breed, contextafhankelijk en volop in ontwikkeling. Dit rapport biedt daarom geen allesomvattende analyse, maar vormt een startpunt voor verdere dialoog, aanvulling en lokale vertaling – mogelijkheden die ook worden ondersteund door de bijbehorende praatplaat en animatie. Door patronen zichtbaar te maken, blinde vlekken te benoemen en concrete voorbeelden te bieden, ondersteunt dit rapport de gezamenlijke zoektocht naar een nieuwswijze samenleving.

Inleiding en Leeswijzer

Dit rapport is opgesteld in opdracht van Netwerk Mediawijsheid en Beeld & Geluid, binnen het project DichterBijNieuws en met financiering vanuit dit project. DichterBijNieuws heeft als doel om nieuwswijsheid onder Nederlandse burgers te versterken en daarmee bij te dragen aan een veerkrachtige democratie. De opdracht voor dit rapport volgt uit de ambitie om het ecosysteem van nieuwswijsheid in Nederland inzichtelijk te maken, zoals ook aanbevolen in het Manifest Nieuwswijsheid. Het manifest benadrukt dat nieuwswijsheid een collectieve verantwoordelijkheid is. Het vraagt om samenwerking, reflectie en actie. Het schetst een samenleving waarin burgers niet alleen bewust en kritisch met informatie omgaan, maar ook actief bijdragen aan de kwaliteit en betrouwbaarheid ervan.

Binnen Netwerk Mediawijsheid is veel kennis aanwezig over nieuwswijsheid, medialogica, maatschappelijke functies en leerdoelen. Ook is er vanuit DichterBijNieuws uitgebreid onderzoek gedaan naar educatief aanbod en interventies. Wat echter ontbrak, was een helder overzicht van het ecosysteem Nieuwswijsheid zelf: hoe partijen zich tot elkaar verhouden, welke vormen van samenwerking effectief zijn en welke rollen verschillende spelers vervullen. Dit inzicht is essentieel om gerichte strategieën te ontwikkelen, samenwerking te versterken en nieuwswijsheid duurzaam te verankeren in onderwijs en samenleving.

Dit rapport verkent het ecosysteem van nieuwswijsheid in Nederland. Het doel is om inzicht te geven in de typen stakeholders die betrokken zijn bij het versterken van nieuwswijsheid, hun onderlinge relaties, praktijkvoorbeelden en kansen voor samenwerking en maatschappelijke impact. De analyse is gebaseerd op NetMap-sessies, literatuuronderzoek en gesprekken met experts, zodat een breed en genuanceerd beeld ontstaat van het veld. Nieuwswijsheid is een breed en contextafhankelijk begrip. Het is complex om alle stakeholders, subthema's en dynamieken volledig in kaart te brengen. Dit document moet daarom gezien worden als een startpunt voor een gesprek en verdere verkenning, en niet als een allesomvattende analyse. Het biedt ruimte voor aanvulling, reflectie en lokale vertaling – mogelijkheden die ook

worden ondersteund door de bijbehorende praatplaat en animatie (in ontwikkeling). Door patronen zichtbaar te maken, blinde vlekken te benoemen en concrete voorbeelden te bieden, ondersteunt dit rapport de gezamenlijke zoektocht naar een nieuwswijze samenleving.

Leeswijzer

Het rapport is systematisch opgebouwd en bedoeld als inspiratiebron en gespreksstarter voor beleidsmakers, onderwijsprofessionals, bibliotheekprofessionals, maatschappelijke organisaties, onderzoekers, journalisten en andere betrokkenen. Elk hoofdstuk bouwt voort op het vorige, met als doel gezamenlijk zicht te krijgen op hoe Nederland zich kan ontwikkelen tot een nieuwswijze samenleving.

- **Hoofdstuk 2** verkent het begrip nieuwswijsheid en introduceert het Manifest Nieuwswijsheid en de 5 C's als fundament.
- **Hoofdstukken 3 t/m 7** beschrijven de rollen en verantwoordelijkheden van stakeholders, de dynamieken en invloeden binnen het netwerk, praktijkvoorbeelden, hiaten en ontwikkelkansen, en strategieën voor versterking van samenwerking.
- **Hoofdstuk 8** bevat de beantwoording van de hoofd- en deelvragen, een reflectie op de aard en beperkingen van de resultaten, en aanbevelingen voor vervolg.
- **Hoofdstuk 9** bevat bouwstenen voor een visualisatie c.q. infographic die het netwerk van stakeholders en hun relaties weergeeft.

De NetMap-methodiek wordt toegelicht in een apart hoofdstuk (hoofdstuk 1), zodat duidelijk is hoe de inzichten tot stand zijn gekomen. Het rapport nodigt uit tot verdere aanvulling, reflectie en lokale vertaling, en biedt concrete handvatten voor samenwerking en bewustwording van rollen en maatschappelijke impact.

1. Uitleg over doelen en uitvoering van de NetMap-sessies

De NetMap-sessies zijn ontworpen om het netwerk van stakeholders rond nieuwswijsheid in Nederland systematisch en participatief in kaart te brengen. De methodiek combineert visuele netwerkanalyse met groepsgesprekken, zodat zowel formele als informele relaties, rollen en invloeden zichtbaar worden gemaakt.

Doel en kernvragen

Het centrale doel van de NetMap-sessies is om te onderzoeken in hoeverre stakeholders – zelfstandig en in samenwerking – bijdragen aan de ontwikkeling van nieuwswijsheid bij Nederlandse burgers, en waar zij dit nog meer zouden kunnen doen. De sessies zijn opgebouwd rond strategische vragen, zoals:

- Welke stakeholders spelen direct of indirect een rol?
- Welke verantwoordelijkheden of taken liggen bij welke partijen?
- Wie pakt deze verantwoordelijkheden daadwerkelijk op?
- Wat zijn praktijkvoorbeelden en succesvolle samenwerkingen?
- Waar liggen knelpunten, blinde vlekken en kansen voor versterking?

Opzet en stappenplan

De NetMap-sessies volgen een gestructureerd stappenplan:

1. Voorbereiding:

Relevante stakeholders uit verschillende domeinen (overheid, media, onderwijs, technologie, maatschappelijke organisaties, onderzoek, informele beïnvloeders) worden uitgenodigd. Materiaal zoals grote vellen papier, kleeftbriefjes, stiften en een visuele legenda voor type relaties wordt klaargelegd. De kernvragen worden vooraf gedeeld.

2. Opening:

De sessie start met een introductie van het doel, de methodiek en het begrip nieuwswijsheid. Deelnemers stellen zich voor en delen hun betrokkenheid bij nieuwswijsheid.

3. Netwerk in kaart brengen:

- Deelnemers plaatsen hun organisatie of rol op de NetMap en geven relaties met andere aanwezigen aan, inclusief het type relatie (ondersteunend, verstorend, sturend, financieel).
- Er wordt expliciet aandacht besteed aan het benoemen van zowel formele als informele stakeholders en verantwoordelijkheden.
- Relaties worden gemarkeerd als sterk of zwak, en opvallende patronen worden besproken.
- Verschillen tussen formele verantwoordelijkheden en feitelijke invloed worden zichtbaar gemaakt, bijvoorbeeld door het gebruik van post-its met een + of – teken.
- De mate van invloed wordt gevisualiseerd door het bouwen van 'invloed torens' met blokken: hoe groter de invloed, hoe hoger de toren.

4. Analyse van het netwerk:

- Knelpunten, blinde vlekken en negatieve invloeden worden gezamenlijk geïdentificeerd.
- Succesvolle samenwerkingen en best practices worden besproken, evenals kansen voor versterking van het netwerk.

5. Conclusies en reflectie:

- De belangrijkste inzichten worden samengevat.
- Er wordt gereflecteerd op de invloed van beleid, technologie, onderwijs en journalistiek.
- Deelnemers formuleren concrete actiepunten en vervolgstappen om nieuwswijsheid te bevorderen.
- Afrondend wordt besproken hoe de resultaten worden teruggekoppeld en of deelnemers betrokken willen blijven bij het vervolg.

Kenmerken van de NetMap-aanpak

- **Participatief:** Deelnemers brengen hun eigen perspectief en praktijkervaringen in.

- **Visueel:** Relaties en invloeden worden letterlijk zichtbaar gemaakt op de NetMap.
- **Reflectief:** Er is ruimte voor het benoemen van blinde vlekken, hiaten en kansen.
- **Actiegericht:** De sessies eindigen met het formuleren van concrete vervolgstappen.

Deze aanpak zorgt ervoor dat niet alleen formele structuren, maar ook informele netwerken, onderlinge dynamieken en latente kansen in beeld komen. Zo ontstaat een rijk en genuanceerd beeld van het ecosysteem rond nieuwswijsheid in Nederland.

2. Wat is een Nieuwswijze Samenleving?

Op dit moment ontbreekt een eenduidige omschrijving van wat nieuwswijsheid precies inhoudt en wat een nieuwswijze samenleving behelst. Nieuwswijsheid is geen vaststaand fenomeen met één definitie, maar eerder een dynamisch en contextafhankelijk begrip. Het verwijst naar de mate waarin mensen in staat zijn om kritisch, bewust en constructief om te gaan met nieuws en informatie. Deze vaardigheid is niet alleen afhankelijk van kennis, maar ook van houding, context en de sociale omgeving waarin informatie wordt ontvangen en gedeeld.

Een nieuwswijze samenleving is daarmee geen eindpunt, maar een ontwikkelrichting: een samenleving waarin burgers, instellingen en systemen gezamenlijk werken aan het versterken van democratische weerbaarheid door het publieke begrip van de aard, totstandkoming en impact van nieuws en informatie te vergroten.

Inhoudelijke context

De 5 C's van nieuwswijsheid zijn ontwikkeld op basis van onderzoek en praktijkervaringen in het veld. Ze bieden houvast om te begrijpen hoe nieuws ontstaat, verspreid wordt en geconsumeerd wordt. Door deze vijf domeinen te gebruiken, kunnen onderwijs, beleid en praktijk samen werken aan het versterken van kritisch denken en digitale weerbaarheid. Meer uitleg over de achtergrond van de 5 C's (Creatie, Context, Content, Circulatie, Consumptie) is te vinden in de veldscan Mediawijsheid 2025¹.

¹ Netwerk Mediawijsheid. (2025). *Veldscan Mediawijsheid 2025*. Geraadpleegd op 21 oktober 2025, van <https://netwerkmediawijsheid.nl/wp-content/uploads/2025/10/DBN-rapport-veldscan-2025-def.pdf>

Doelstellingen van initiatieven voor Nieuwswijsheid

Het ecosysteem Nieuwswijsheid bestaat uit instanties, organisaties en individuen die initiatieven voor Nieuwswijsheid ondernemen: deze initiatieven hebben als doel om burgers – zowel direct als indirect – te helpen grip te krijgen en te houden op de snelle veranderingen in het media- en informatielandschap en de maatschappelijke gevolgen daarvan. We hebben het ecosysteem in kaart gebracht aan de hand van partijen die initiatieven hebben om nieuwswijze samenleving te creëren. Dit kan gebeuren door:

- Het versterken van kritisch denken, het bewust omgaan met informatie, en het stimuleren van actieve deelname aan het publieke debat.
- Het vergroten van het bewustzijn over de manieren waarop nieuws en informatie worden gevormd, gestuurd en ervaren, en de bredere effecten die dit kan hebben op samenleving en democratie.
- Het stimuleren van samenwerking tussen sectoren zoals onderwijs, journalistiek, beleid, technologie en maatschappelijke organisaties.
- Het ontwikkelen van gedeelde kaders en infrastructuur voor duurzame nieuwswijsheid (zoals het in kaart brengen van het ecosysteem rond nieuwswijsheid en hieruit volgende (strategische) acties).

Centraal staat het vergroten van het publieke bewustzijn over hoe nieuws werkt, hoe het tot stand komt wie het beïnvloedt, en wat de gevolgen zijn voor democratische processen, meningsvorming, sociale cohesie en individuele weerbaarheid.

3. Stakeholders en Netwerkstructuur rond Nieuwswijsheid

Het ecosysteem van nieuwswijsheid in Nederland bestaat uit een netwerk van diverse typen stakeholders, waarvan de onderlinge afhankelijkheid varieert per relatie en context. Uit de NetMap-sessies van april 2025 blijkt dat sommige groepen, zoals onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties, lokaal sterk met elkaar verbonden zijn en elkaar actief versterken. Voor sommige stakeholders verschillen de onderlinge verbindingen sterk in context. Zo onderhouden beleidsmakers, sommige gemeenten of ministeries sterke relaties en direct banden. Bij andere wordt een gemis ervaren van sterk beleid en structurele ondersteuning. De mate van onderlinge afhankelijkheid is dus niet overal gelijk: het ecosysteem wordt gekenmerkt door een mix van sterke, zwakke en nog te ontwikkelen verbindingen.

Systeemoverzicht: typen stakeholders en hun rollen

Tijdens de NetMap sessies zijn negen groepen van stakeholders geïdentificeerd. Hieronder volgt een overzicht van deze groepen stakeholders met een korte beschrijving van wat zij binnen de context van nieuwswijsheid (kunnen) doen.

- **Beleidsmakers geven richting en faciliteren:** stellen kaders, reguleren en financieren. Ze geven richting, scheppen randvoorwaarden en stimuleren samenwerking tussen sectoren. Hun rol is faciliterend en verbindend.
- **Onderwijsinstellingen vormen en verankeren:** leiden docenten op en dragen zorg voor structurele borging van nieuwswijsheid. Ze leren jongeren en volwassenen vaardigheden en stimuleren kritisch denken.
- **Journalistieke organisaties duiden en controleren:** verzamelen en verifiëren informatie, bieden betrouwbare duiding, controleren de macht en maken maatschappelijke ontwikkelingen inzichtelijk.
- **Technologiebedrijven verspreiden en beïnvloeden:** distribueren informatie via algoritmes en beïnvloeden daarmee in hoge mate wat burgers zien.

- **Maatschappelijke organisaties verbinden en activeren:** brengen burgers, beleid en praktijk bij elkaar en creëren ruimte voor bewustwording, dialoog en participatie.
- **Bibliotheken en culturele instellingen ontsluiten en faciliteren:** bieden laagdrempelige toegang tot informatie, betrouwbare context en ruimte voor ontmoeting en gesprek. Ze organiseren activiteiten rond nieuwswijsheid, ondersteunen burgers praktisch en onafhankelijk, en vormen een brug tussen onderwijs, journalistiek en samenleving. Andere culturele instellingen versterken dit met programma's, tentoonstellingen en publieksactiviteiten.
- **Onderzoeksinstellingen voeden en onderbouwen:** leveren kennis, data en inzichten – over mediagebruik, online gedrag, misleidende informatie en interventies – die beleid, onderwijs en praktijk versterken.
- **Fondsen en financiers investeren:** maken investeringen en pilots mogelijk.
- **Opinieleiders en publieke figuren inspireren en beïnvloeden:** beïnvloeden het publieke debat en informatiegedrag via sociale media, politiek of publieke optredens. Hun invloed kan zowel constructief (bewustwording, dialoog) als problematisch (polarisatie, desinformatie) zijn.

Disclaimer: *In dit rapport is gekozen voor een indeling op hoofdgroepen van stakeholders. We realiseren ons dat bijvoorbeeld binnen organisaties, zoals de politie, communicatieadviseurs en andere professionals een grote invloed kunnen hebben op nieuwswijsheid. Voor een volledig beeld is vervolgonderzoek naar interne rollen en functies wenselijk.*

Netwerkstructuur en interactiepatronen

De kracht van dit systeem ligt in de mate waarin deze actoren elkaar weten te versterken. Waar verbindingen ontbreken of zwak zijn, ontstaan hiaten in effectiviteit. Tegelijkertijd biedt dit netwerk volop kansen voor versterking, mits er wordt geïnvesteerd in gedeelde kaders, structurele samenwerking en wederzijdse afstemming. De relaties tussen deze typen stakeholders zijn divers in aard en sterkte. De NetMap-sessies brengen de volgende interactiepatronen in beeld:

- Sterke verbindingen:
 - Tussen onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties, vaak lokaal verankerd.
 - Tussen beleidsmakers, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties: sterke verbindingen uit zich in curriculumontwikkeling, gezamenlijke projecten, structurele financiering en het delen van kennis en best practices.
 - Tussen onderzoeksinstellingen en onderwijs, gericht op kennisdeling.

- Tussen gemeenten en maatschappelijke organisaties, gericht op programma's rond digitale geletterdheid en polarisatie.
- Zwakke of latente verbindingen:
 - Tussen journalistiek en onderwijs: samenwerking is vaak incidenteel en projectmatig.
 - Tussen technologiebedrijven en beleidsmakers: regulering wordt als beperkt ervaren door beleidsmakers en maatschappelijke organisaties. Regulering is geen samenwerking op zich, maar kan samenwerking stimuleren.
 - Tussen technologiebedrijven en onderwijs: structurele samenwerking ontbreekt grotendeels.
 - Tussen maatschappelijke / culturele organisaties en publieke figuren: moeite om op een goede manier influencers te betrekken bij het bereiken van jongeren.
- Verstorende dynamieken:
 - Algoritmische distributie van nieuws door technologiebedrijven beïnvloedt de zichtbaarheid van betrouwbare informatie, wat de educatieve rol van journalistiek en onderwijs kan ondermijnen.
- Latente kansen:
 - Onderzoeksinstituten beschikken over waardevolle inzichten, maar de vertaling naar beleid en praktijk blijft achter.
 - Burgers – met name jongeren en opvoeders– worden zelden actief betrokken bij de ontwikkeling van programma's voor nieuwswijsheid.

4. Verantwoordelijkheden en Rollen binnen het Netwerk

Binnen het ecosysteem van nieuwswijsheid worden verschillende typen stakeholders door deelnemers aan de NetMap-sessies benoemd als dragers van specifieke verantwoordelijkheden; wat niet betekent dat deze verantwoordelijkheden ook waargemaakt worden. Zo worden beleidsmakers gezien als partijen die kaders kunnen stellen, regulering kunnen vormgeven en structurele financiering kunnen faciliteren. Onderwijsinstellingen worden vaak genoemd als logische plekken waar nieuwswijsheid duurzaam verankerd zou kunnen worden, bijvoorbeeld via curricula en lerarenopleidingen.

Journalistieke organisaties worden door meerdere stakeholders aangeduid als belangrijke spelers in het vindbaar maken van betrouwbare informatie, en het duiden van nieuws en het signaleren van misleidende informatie, met potentieel om ook educatief bij te dragen. Technologiebedrijven worden benoemd als invloedrijke actoren in 'het pushen van bepaalde content' met behulp van algoritmes.

Maatschappelijke organisaties, lokale overheden en bepaalde afdelingen binnen ministeries worden gewaardeerd om hun verbindende rol tussen beleid, praktijk en burgers. Onderzoeksinstellingen worden erkend als bronnen van kennis over mediagebruik, online gedrag en misleidende informatie. Toepassing van deze kennis kan in beleid en praktijk nog verder ontwikkeld worden.

Het ecosysteem functioneert als een netwerk van bovengenoemde onderling afhankelijk rollen. De effectiviteit van elke partij is mede afhankelijk van de mate waarin zij samenwerken met andere typen stakeholders.

Stakeholders	Rol	Taken
Onderwijsinstellingen	Educatief partner	Integratie van nieuwswijsheid in curricula, samenwerking met

ROC's, PABO's, PO-Raad, SLO		journalistieke organisaties.
Journalistieke organisaties of nieuwsmedia Landelijke en regionale media	Educatief en reflectief, poortwachter betrouwbare informatie verspreiding	Educatie via gastlessen en redactiebezoek, reflectie op eigen praktijk, bestrijding van misleidende informatie, verifiëren informatie, verspreiden betrouwbare informatie
Technologiebedrijven Meta, Google, X	Poortwachters van informatie	Transparantie over algoritmes, samenwerking met: educatie, beleid, journalistiek .en maatschappelijke organisaties.
Beleidsmakers Ministerie van OCW (afdeling Mediabeleid), Gemeente Utrecht ²	Regisseur & facilitator	Beleidsvorming, financiering, verbinden van sectoren
Maatschappelijke organisaties DOCK, Netwerk Mediawijsheid	Verbinder & uitvoerder	Jongerenwerk, publiekseducatie, lesmethodes ontwikkelen; bruggenbouwers tussen beleid, praktijk en burgers
Academische instellingen Radboud Universiteit, Rijksuniversiteit Groningen, Beeld & Geluid Onderzoek	Kennisproducent	Onderzoek naar nieuwsgebruik, interventieontwikkeling, kennisdeling
Culturele instellingen Bibliotheken, Beeld & Geluid Onderwijs	Educatief ondersteunend	Laagdrempelige publiekseducatie, toegang tot betrouwbare bronnen, faciliteren van dialoog, activiteiten in bibliotheek voor volwassenen.

² Gemeente Utrecht wordt genoemd als voorbeeld van een lokale overheid die actief beleid voert op digitale weerbaarheid en nieuwswijsheid, en samenwerkt met maatschappelijke organisaties zoals DOCK.

Educatieve organisaties Critical Mass	Bewustwording & dialoog	Burgerschapsonderwijs, multiperspectiviteit, faciliteren van dialoog
Beleidsinstellingen Rijksopleidingsinstituut tegen Radicalisering	Democratische versterking	Tegengaan van radicalisering, bewustwording rond online extremisme

5. Invloed en Dynamieken binnen het Netwerk

De dynamiek tussen typen stakeholders wordt door deelnemers aan de NetMap-sessies omschreven als complex en in beweging. Technologiebedrijven worden vaak genoemd als dominante actoren in nieuws- en informatieverbreiding, waarbij hun maatschappelijke betrokkenheid als beperkt wordt ervaren en gebrek aan transparantie als een tekortkoming. Beleidsmakers beschikken over formele bevoegdheden, maar volgens meerdere deelnemers is er ruimte voor meer regie en coördinatie. Tegelijkertijd constateren verschillende stakeholders dat zowel politiek als wet- en regelgeving, zowel op Europees als op Nederlands niveau, nog onvoldoende inspeelt en zelfs achterloopt op de uitdagingen rondom dit thema.

Onderwijsinstellingen worden gezien als sleutelspelers, maar hun impact lijkt in de praktijk gefragmenteerd door beperkte structurele samenwerking met journalistiek en beleid. Maatschappelijke organisaties en jongerenwerkinitiatieven worden gewaardeerd om hun praktische bereik, vooral onder jongeren, maar zijn vaak afhankelijk van zowel tijdelijke financiering als kennis en kunde van personeelsleden. Wie zelf onvoldoende nieuwswijs is, is ook niet in staat om jongeren goed te begeleiden in het omgaan met misleidende informatie. Niet iedereen voelt zich competent genoeg – soms zelfs ondanks hun aanwezige kennis en ervaring – om aandacht te geven aan nieuwswijsheid of sociaal gedrag online.

Netwerkstructuur en interactiepatronen

Het netwerk zoals in kaart gebracht tijdens de NetMap-sessies kent clusters van samenwerking, zoals tussen onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties, en tussen lokale overheden en jongerenwerk. Andere verbindingen – zoals tussen technologiebedrijven en beleidsmakers – worden benoemd als beperkt of nog in ontwikkeling. Onderzoeksinstellingen bevinden zich vaak aan de rand van het netwerk, met beperkte doorstroming van kennis naar beleid.

De interactiepatronen zijn als volgt te typeren:

- Sterke verbindingen: lokaal verankerde samenwerking tussen maatschappelijke organisaties en onderwijs.
- Zwakke verbindingen: tussen journalistiek en onderwijs, en tussen technologiebedrijven en beleid.
- Versturende dynamieken: algoritmische distributie van nieuws die educatieve doelen ondermijnt.
- Latente verbindingen: tussen academisch onderzoek en beleidsontwikkeling.

Deze patronen wijzen op een ecosysteem dat potentie heeft, maar waarin de infrastructuur voor samenwerking nog niet overal aanwezig is. Toch blijkt uit de sessies dat verschillende deelnemende actoren er wel stapjes gemaakt worden:

- Rijksuniversiteit Groningen deelt inzichten over jongerencultuur en nieuwsgebruik met journalistieke en educatieve partners en ontwikkelt samen met hen concrete interventies voor de klas en het beleid.
- DOCK organiseert jongerenprojecten rond digitale geletterdheid en polarisatie in samenwerking met Gemeente Utrecht, waarbij jongeren leren omgaan met de informatiestroom en mogelijke misleiding op sociale media.
- De Nieuwe Lezer stimuleert journalisten om hun rol in de democratie te heroverwegen en stimuleert publieksbetrokkenheid bij journalisten via een nieuwsbrief.
- De Gemeente Utrecht faciliteert digitale weerbaarheid door samen te werken met DOCK en lokale scholen aan structurele programma's rond mediawijsheid en polarisatie.
- De afdelingen Onderwijs & Media-Educatie en Onderzoek bij Beeld & Geluid werken samen aan de ontwikkeling van educatief materiaal op basis van wetenschappelijke inzichten. Hiermee ondersteunen ze onder andere onderwijsinstellingen, journalisten en maatschappelijke professionals.

6. Inzichten, Hiaten en Ontwikkelkansen

De NetMap-sessies brengen een gedeeld beeld naar voren van een ecosysteem dat volop in ontwikkeling is, maar waarin structurele verankering van nieuwswijsheid nog niet vanzelfsprekend is. Veel initiatieven worden door deelnemers omschreven als tijdelijk en afhankelijk van individuele inzet. Tijdens de NetMap-sessies zijn daarom hiaten en ontwikkelpunten van het netwerk besproken.

Systeemhiaten en ontwikkelpunten

De sessies maken duidelijk dat de kwetsbaarheid van het ecosysteem vooral zichtbaar wordt op de kruispunten tussen sectoren:

- **Beleid en Onderwijs Regionaal:** op lokaal niveau ontbreekt afstemming, waardoor initiatieven vaak tijdelijk blijven en onvoldoende worden verankerd.
- **Beleid en Onderwijs Landelijk:** landelijke regie en coördinatie zijn beperkt, waardoor structurele borging van nieuwswijsheid vertraagt.
- **Politiek en Wetgeving:** regelgeving loopt achter omdat bestaande wetten onvoldoende rekening houden met de snelle digitale ontwikkelingen en de invloed van technologiebedrijven op nieuwsverspreiding. Wetgeving die transparantie van algoritmes, bescherming tegen desinformatie en structurele verankering van nieuwswijsheid in het onderwijs regelt, is nodig om de urgentie van het thema te onderstrepen.
- **Journalistiek en Educatie:** samenwerking is incidenteel, terwijl structurele integratie gewenst is.
- **Technologie en Maatschappij:** distributiemacht is groot, maar maatschappelijke verantwoordelijkheid blijft achter.
- **Onderzoek en Praktijk:** kennis wordt gegenereerd, maar bereikt beleid, klaslokaal en journalistiek onvoldoende.

Daarnaast worden blinde vlekken benoemd, zoals de beperkte betrokkenheid van burgers (jongeren, ouders/opvoeders).

Het oppakken van hiaten door stakeholders kan grote maatschappelijke impact hebben. Bijvoorbeeld: als nieuwswijsheid wordt ingebed in de kerndoelen voor digitale geletterdheid en burgerschap, krijgt het structureel aandacht in het curriculum. Of: wanneer technologiebedrijven hun verantwoordelijkheid nemen, wordt de verspreiding van betrouwbare informatie versterkt.

Kansen en verantwoordelijkheden

Tijdens de NetMap-sessies zijn ook de potenties van stakeholders en samenwerkingen tussen stakeholders besproken. De mate waarin stakeholders hun verantwoordelijkheden oppakken, heeft directe maatschappelijke gevolgen. Wanneer bijvoorbeeld technologiebedrijven transparanter zijn over algoritmes, draagt dit bij aan het vertrouwen in nieuws en digitale weerbaarheid. Maatschappelijke organisaties die jongeren actief betrekken, versterken lokale cohesie en participatie. Structurele samenwerking tussen beleid, onderwijs en journalistiek vergroot de kans op een goed geïnformeerde en kritische samenleving. Per type stakeholder kunnen we nog andere kansen en (potentiële) maatschappelijke verantwoordelijkheden identificeren.

Beleidsmakers kunnen maatschappelijk bijdragen door richting te geven aan beleid en door structurele voorwaarden te scheppen voor een meer nieuwswijze samenleving. Beleidsmakers kunnen structurele randvoorwaarden creëren door nieuwswijsheid vast te leggen in het onderwijsbeleid, de mediawetgeving en de kaders voor digitale geletterdheid. Daarnaast liggen er kansen in de samenwerking tussen beleidsmakers en onderwijsinstellingen, journalistieke organisaties en technologiebedrijven, en door innovatie te stimuleren via langetermijnprogramma's.

Onderwijsinstellingen kunnen maatschappelijk bijdragen door nieuwswijsheid duurzaam verankeren in het onderwijs en toekomstige generaties kritische denkvaardigheden meegeven. Er liggen kansen in de samenwerking met onderzoeksinstituten om inzichten over jongerencultuur en nieuwsgebruik te vertalen naar lespraktijk. Daarnaast ligt er een kans in de samenwerking met journalistieke organisaties om educatieve integratie van nieuwsduiding en medialogica te realiseren.

Journalistieke organisaties kunnen maatschappelijk bijdragen door het publieke domein te informeren, desinformatie te signaleren en bij te dragen aan het publieke debat. Er liggen kansen in het versterken van de samenwerking met onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties om hun rol als duiders van nieuws te verdiepen en bij te dragen aan nieuwswijsheid.

Technologiebedrijven hebben een (potentiële) maatschappelijke verantwoordelijkheid in het vormgeven van de zichtbaarheid van nieuws en het bevorderen van transparantie in informatieverspreiding. Technologiebedrijven zoals Meta en Google beïnvloeden de zichtbaarheid van nieuws en informatie via algoritmes en kunnen daarmee een grote maatschappelijke impact hebben. Voor hen ligt een kans in het actief deelnemen aan educatieprogramma's en het biedt transparantie over algoritmes in samenwerking met beleidsmakers en onderwijsinstellingen. Technologiebedrijven kunnen niet alleen transparantie bieden over algoritmes, maar ook actief bijdragen aan bescherming tegen schadelijke of foutieve content. Door professioneel nieuws zichtbaarder te maken en samen te werken met educatieve partners, vergroten zij hun maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Voor maatschappelijke organisaties ligt er een maatschappelijke rol door burgers te verbinden met beleid en praktijk, en door lokaal bewustzijn en participatie te stimuleren. Maatschappelijke organisaties zoals DOCK benutten hun sterke lokale netwerken om samen met gemeenten zoals Gemeente Utrecht nieuwswijsheid te

bevorderen via jongerenwerk en buurtinitiatieven. Zo organiseren DOCK en Gemeente Utrecht samen jongerenprojecten rond digitale geletterdheid, waarbij jongeren leren omgaan met online nieuws en polarisatie. Er liggen kansen in het realiseren van lange termijn partnerschappen met en structurele financiering van maatschappelijke organisaties door actief samen te werken met onderwijsinstellingen en beleidsmakers.

Bibliotheken en culturele instellingen kunnen maatschappelijk bijdragen als laagdrempelig regionaal coördinatiepunt voor nieuwswijsheid. Kansen liggen in het verbinden van onderwijs, journalistiek, jongerenwerk en gemeenten, het ontwikkelen en delen van concreet materiaal (lessen, formats, gesprekskaarten), het bereiken van lastig bereikbare doelgroepen (o.a. ouderen en nieuwkomers) en het organiseren van terugkerende programma's en dialoog.

Onderzoeksinstellingen kunnen maatschappelijk bijdragen door kennis te genereren over mediagebruik en desinformatie, en deze inzichten beschikbaar te maken voor beleid en praktijk. Onderzoeksinstellingen zoals Rijksuniversiteit Groningen delen inzichten over jongerencultuur en nieuwsgebruik met beleidsmakers, onderwijsinstellingen en journalistieke organisaties. Er liggen kansen in het vertalen van onderzoeksresultaten naar toepasbare beleidsadviezen en lesmateriaal.

7. Strategieën en Actiepunten voor Versterking van Samenwerking

Op basis van de sessies wordt duidelijk dat versterking van samenwerking vraagt om een intersectorale en toekomstgerichte aanpak. Journalistiek en onderwijs kunnen gezamenlijk lesprogramma's ontwikkelen waarin nieuwsduiding en kritisch denken centraal staan. Technologiebedrijven kunnen worden uitgenodigd om transparanter te zijn over algoritmes en om actief bij te dragen aan educatieve programma's.

Maatschappelijke organisaties zoals DOCK en lokale overheden (gemeenten) worden door deelnemers gezien als natuurlijke schakels tussen beleid, onderwijs en burgers. Structurele financiering wordt benoemd als een belangrijke randvoorwaarde om deze samenwerking duurzaam te ondersteunen. Onderzoeksinstituten kunnen hun kennis toegankelijker maken via kennisplatforms en formats voor overdracht naar praktijk en beleid.

Koppeling van strategieën aan actoren

De strategieën kunnen als volgt worden gekoppeld aan typen stakeholders:

Actoren	Strategische Acties
Onderwijsinstellingen ROC's, PABO's, PO-Raad, SLO	- Ontwikkel samen met journalistieke organisaties lesmodules over nieuwswijsheid. - Werk met beleidsmakers (OCW, SLO) aan structurele verankering van nieuwswijsheid in curricula. - Versterk de relatie met technologiebedrijven via gezamenlijke educatieve pilots.
Individuele scholen	- Implementeren lesprogramma's over nieuwswijsheid in samenwerking met Beeld&Geluid, Netwerk Mediawijsheid en journalistieke partners.

Journalistieke organisaties Landelijke en regionale media	- Ontwikkel educatief materiaal in samenwerking met onderwijs en Netwerk Mediawijsheid. - Reflecteer op eigen rol in nieuwsverspreiding en transparantie. - Zoek actieve samenwerking met beleidsmakers om structurele rol in educatie te verkrijgen.
Technologiebedrijven Meta, Google, X	- Stel transparante richtlijnen op voor algoritmische nieuwsverspreiding. - Neem deel aan educatieve programma's over digitale weerbaarheid. - Werk met beleidsmakers aan reguleringskaders die samenwerking met onderwijs en journalistiek stimuleren.
Beleidsmakers Ministerie van OCW, Gemeente Utrecht	- Ontwikkel een nationaal actieplan voor nieuwswijsheid met structurele financiering.³ - Faciliteer kennisdeling tussen academie, onderwijs en journalistiek. - Versterk de rol van gemeenten als verbindende schakel tussen lokale initiatieven.
Maatschappelijke organisaties DOCK, Netwerk Mediawijsheid	- Zet in op structurele samenwerking met gemeenten en onderwijsinstellingen. - Ontwikkel lokale programma's voor jongeren over digitale geletterdheid. - Deel best practices met beleidsmakers en academische instellingen.
Academische instellingen Radboud Universiteit, Rijksuniversiteit Groningen, Beeld & Geluid Onderzoek	- Ontsluit onderzoeksresultaten via toegankelijke formats voor beleid en praktijk. - Werk aan evidence-based interventies. - Neem initiatief tot een kennisplatform voor nieuwswijsheid.
Culturele instellingen Bibliotheken, Beeld & Geluid Onderwijs & Media-Educatie	- Organiseer publieksactiviteiten over nieuwsduiding en desinformatie. - Werk samen met onderwijs en maatschappelijke organisaties aan laagdrempelige educatie.

³ OCW en gemeente Utrecht zijn hier genoemd als voorbeelden van stakeholders die een voortrekkersrol kunnen nemen. Het idee is dat een nationaal actieplan wordt ontwikkeld door OCW, eventueel in samenwerking met gemeenten (zoals Utrecht), om nieuwswijsheid structureel te verankeren en te financieren.

Educatieve organisaties Critical Mass	- Ontwikkel dialoogmodules voor burgerschapsonderwijs. - Verbind morele kaders aan mediaconsumptie in samenwerking met onderwijs en beleid.
Beleidsinstellingen Rijksopleidingsinstituut tegen Radicalisering	- Ontwikkel richtlijnen voor het tegengaan van online radicalisering binnen nieuwswijsheid-programma's. - Werk samen met technologiebedrijven aan bewustwordingscampagnes.

8. Conclusies: Wie maakt Nederland nieuwswijzer?

In dit hoofdstuk worden de hoofdvragen en deelvragen beantwoord van het onderzoek naar het Ecosysteem Nieuwswijsheid, op basis van de uitkomsten uit twee NetMap sessies in april 2025. Het gaat om de volgende onderzoeksvragen:

Hoofdvraag

Welke stakeholders (personen, organisaties, instanties en beïnvloeders) spelen een rol in het nieuwswijzer maken van Nederlandse burgers?

Deelvragen

1. Welke (potentiële) verantwoordelijkheden of taken liggen bij welke partijen?
2. Welke organisaties, personen en maatschappelijke groepen pakken deze verantwoordelijkheden momenteel actief op?
3. Wat zijn positieve praktijkvoorbeelden en succesvolle samenwerkingsverbanden?
4. Waar liggen knelpunten, blinde vlekken of kansen voor verdere ontwikkeling?

De beantwoording van deze vragen zijn gericht op rollen, taken en activiteiten van verschillende (typen) stakeholders die tijdens de NetMap sessies zichtbaar zijn geworden. Deze antwoorden bieden tevens inzichten in de werking van het ecosysteem Nieuwswijsheid als geheel, en worden beschreven in het tweede deel van dit hoofdstuk. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een reflectie van de onderzoekers op de opbrengsten en belangrijkste beperking van dit onderzoek naar het ecosysteem Nieuwswijsheid.

Beantwoording onderzoeksvragen

Hoofdvraag: Welke stakeholders spelen een rol in het nieuwswijzer maken van Nederlandse burgers?

Het ecosysteem Nieuwswijsheid in Nederland is breed, maar de effectiviteit hangt af van samenwerking, afstemming en duurzame infrastructuur. Er zijn kansen voor centrale regie, structurele samenwerking en het betrekken van nieuwe actoren zoals influencers. *De beantwoording van de hoofdvraag is uitgewerkt in hoofdstuk 3 van dit rapport.*

Deelvraag 1: Welke (potentiële) verantwoordelijkheden of taken liggen bij welke partijen?

Hoewel veel stakeholders hun rol kennen, is structurele borging en bewustwording van maatschappelijke impact nog beperkt. Het stimuleren van reflectie op de eigen bijdrage en het vergroten van transparantie (vooral bij technologiebedrijven) zijn cruciaal. *De beantwoording van de deelvraag 1 is uitgewerkt in hoofdstuk 4 van dit rapport.*

Deelvraag 2: Welke organisaties, personen en maatschappelijke groepen pakken deze verantwoordelijkheden momenteel actief op?

Enkele organisaties en individuen nemen actief verantwoordelijkheid, maar veel initiatieven zijn afhankelijk van tijdelijke inzet en subsidies. Structurele borging en centrale coördinatie zijn nodig voor continuïteit. *De beantwoording van de deelvraag 2 is uitgewerkt in hoofdstuk 5 van dit rapport.*

Deelvraag 3: Wat zijn positieve praktijkvoorbeelden en succesvolle samenwerkingsverbanden?

Er zijn succesvolle samenwerkingen, maar deze zijn vaak projectmatig en tijdelijk. Opschaling en structurele verankering zijn noodzakelijk om best practices duurzaam te maken. *De beantwoording van de deelvraag 3 is uitgewerkt in hoofdstuk 6 van dit rapport.*

Deelvraag 4: Waar liggen knelpunten, blinde vlekken of kansen voor verdere ontwikkeling?

Het ecosysteem is versnipperd, met zwakke verbindingen tussen journalistiek en onderwijs, beperkte verantwoordelijkheid bij technologiebedrijven en onderbenutting van academische kennis. Kansen liggen in structurele samenwerking, transparantie, participatief burgerschap en het betrekken van nieuwe actoren. *De beantwoording van de deelvraag 4 is uitgewerkt in hoofdstuk 7 van dit rapport.*

Ecosysteem als geheel

De voorgaande analyse beschrijft het ecosysteem Nieuwswijsheid in Nederland, met nadruk op de actuele praktijk, blinde vlekken en concrete ontwikkelkansen. Dit ecosysteem bestaat uit een netwerk van diverse typen stakeholders, waarvan de onderlinge afhankelijkheid varieert per relatie en context. De effectiviteit van dit netwerk hangt af van de mate waarin deze partijen samenwerken, hun rollen op elkaar afstemmen en gezamenlijk investeren in duurzame infrastructuur. De NetMap-sessies tonen dat het ecosysteem leeft, maar ook dat er spanning is tussen lokale energie en trage structurele vernieuwing. Vervolgonderzoek is nodig naar burgerbetrokkenheid, alsook naar de rol van technologiebedrijven, wetgeving en structurele financiering. We kunnen vijf belangrijk inzichten uit de NetMap-sessies identificeren die richting kunnen geven aan de verdere optimalisatie van dit ecosysteem:

1. Stakeholderstructuur en terreinverkenning

Het ecosysteem omvat een breed scala aan stakeholders: beleidsmakers, onderwijsinstellingen (individuele scholen, ROC's, PABO's, SLO), journalistieke organisaties, technologiebedrijven, maatschappelijke organisaties, onderzoeksinstituten, culturele en educatieve organisaties, en individuele beïnvloeders zoals leraren, jongerenwerkers en influencers. De onderlinge verbindingen zijn ongelijk verdeeld: sommige relaties zijn sterk (bijvoorbeeld lokaal onderwijs en maatschappelijke organisaties), andere zijn zwak of latent (zoals tussen journalistiek en technologie, en tussen beleid en praktijk). Structurele samenwerking en centrale regie ontbreken vaak, waardoor het ecosysteem versnipperd is.

2. Latente verbindingen en onderbenutting van kennis

Structurele samenwerking tussen academische instellingen en beleid/praktijk is beperkt. Academische inzichten bereiken beleid en praktijk nauwelijks, en kennisdeling vindt vooral plaats binnen sectoren, niet domeinoverstijgend. Er liggen kansen in het ontwikkelen van intersectorale formats, kennisplatforms en structurele samenwerkingen waarin academische kennis actief wordt benut voor beleid, onderwijs en maatschappelijke projecten. Integratie van mediawijsheid in curricula is een belangrijk ontwikkelpunt.

3. Informatie als verbindende infrastructuur

Technologiebedrijven en sociale media beïnvloeden in hoge mate de zichtbaarheid van nieuws en informatie. Hun rol is dominant, maar weinig transparant en nauwelijks gereguleerd. Informatie wordt nu vaak ingezet als instrument van concurrentie of commerciële sturing. Transparantie over algoritmes en actieve deelname aan educatie en regulering zijn cruciaal. Positieve praktijkvoorbeelden zijn pilots van Meta/Google met Netwerk Mediawijsheid, maar structurele verankering ontbreekt.

4. Morele cohesie en gedeelde kaders

Het Manifest Nieuwswijsheid en de 5 C's bieden een gedeeld moreel kompas, maar structurele samenwerking op basis van gedeelde waarden, financiering en formats is nog beperkt. Samenwerking is vaak afhankelijk van individuele initiatieven en tijdelijke projecten. Structurele borging en overdraagbaarheid van initiatieven zijn nodig om persoonsafhankelijkheid te verminderen en het ecosysteem weerbaarder te maken tegen desinformatie en polarisatie.

5. Timing en aanpassingsvermogen

Beleidsmomenten en maatschappelijke urgenties (zoals pandemieën, verkiezingen) bieden kansen voor versnelling, maar het ecosysteem als geheel reageert vaak traag en gefragmenteerd. Initiatieven zijn vaak afhankelijk van tijdelijke subsidies; structurele financiering en borging zijn noodzakelijk. Flexibele strategieën, continue afstemming en participatief burgerschap kunnen het ecosysteem veerkrachtiger en toekomstbestendiger maken.

Samengevat

Het ecosysteem Nieuwswijsheid vraagt om structurele samenwerking, transparantie, centrale regie en duurzame financiering. Door het expliciet betrekken van ontbrekende actoren, het versterken van intersectorale verbindingen en het borgen van best practices, kan het ecosysteem robuuster, inclusiever en toekomstbestendiger worden. Dit vraagt om actieve benutting van de volgende kansen:

- **Structurele samenwerking journalistiek-onderwijs:** Ontwikkel structurele verankering van nieuwsduiding in onderwijsbeleid.
- **Transparantie technologiebedrijven:** Actieve deelname aan educatie en regulering, transparantie over algoritmes en nieuwsdistributie zijn cruciaal.
- **Academische kennisbenutting:** Scherpere vertaling van onderzoeksresultaten naar beleid en praktijk, ontwikkeling van intersectorale kennisplatforms.
- **Financiering:** Structurele financiering en borging van initiatieven om continuïteit te waarborgen.
- **Burgerbetrokkenheid:** Participatief burgerschap en co-creatie van programma's met jongeren en ouders.
- **Influencers en rolmodellen:** Betrekken van influencers en rolmodellen in bijvoorbeeld bewustwordingscampagnes, gezien hun impact op jongeren.

Reflectie van de onderzoekers

De NetMap-sessies en het rapport tonen dat het ecosysteem Nieuwswijsheid in Nederland bestaat uit een breed en divers netwerk van stakeholders. Structurele samenwerking, centrale regie en het betrekken van nieuwe stakeholders zijn essentieel voor verdere ontwikkeling. Deze reflectie verbindt de analyse van de NetMap-sessies met inzichten in het ecosysteem als geheel.

Kwaliteit van aanwezigheid in sessies en ecosysteem

De NetMap-sessies kenmerkten zich door een open, onderzoekende sfeer. Deelnemers luisterden actief, deelden hun perspectieven en zochten samen naar wat werkt en wat beter kan. De vitaliteit van het ecosysteem bleek uit de bereidheid tot samenwerking, maar ook uit verschillen in tempo, verwachtingen en belangen. Er was spanning: frustratie over het trage tempo van structurele vernieuwing stond naast energie uit lokale successen. De dialoog was reflectief, met ruimte voor nuance en het benoemen van onzekerheden. Kritiek op bestaande structuren of beleid werd soms voorzichtig geuit, wat wijst op de behoefte aan meer centrale regie en structurele samenwerking.

Wat onverwacht naar voren kwam

Opvallend was de kracht van maatschappelijke organisaties en lokale initiatieven, die ondanks beperkte middelen toch impact weten te maken. Verbindingen tussen technologiebedrijven en onderwijs of educatie bleken vrijwel te ontbreken, terwijl daar juist veel winst te behalen valt. Onverwachte allianties ontstonden, bijvoorbeeld tussen jongerenwerkers en beleidsmakers, of tussen journalistieke vernieuwers en scholen. Thema's als vertrouwen, transparantie van technologie en de rol van jongeren werden belangrijker dan voorzien. Het belang van gedeelde waarden en morele kaders werd bevestigd door gedurende het visualiseren van de ecosysteem, regelmatig te reflecteren op elementen in het Manifest Nieuwswijsheid en de 5 C's.

Wat nog onuitgesproken blijft

Er bleven vragen liggen over de rol van burgers, vooral jongeren en ouders: hoe kunnen zij actiever betrokken worden bij de ontwikkeling van programma's? Ook bleef onduidelijk hoe structurele financiering en centrale regie vorm moeten krijgen. Opvallend afwezig waren stemmen van technologiebedrijven, landelijke beleidsmakers, ontwikkelaars van curricula, communicatie-experts (zoals bij politie) en influencers – groepen die wel als relevant werden genoemd, maar niet direct deelnamen aan de sessies. De rol van commerciële belangen in nieuwsverspreiding en de invloed van internationale platforms kwamen weinig aan bod. Stilte en aarzeling waren merkbaar bij het bespreken van samenwerkingen die niet van de grond kwamen, of bij het uiten van kritiek op de afwezigheid van beleid en technologiebedrijven.

Lost in translation

Het vastleggen van dynamieken tussen zoveel stakeholders in tekst betekent altijd verlies van nuance. De energie, stiltes en kleine gebaren zijn moeilijk te vangen. Tegelijkertijd dwingt het opschrijven tot helderheid: patronen en structurele knelpunten worden zichtbaar. Wat verloren gaat is de levendigheid en het informele karakter van de sessies; wat juist helderder wordt, zijn de onderliggende structuren en terugkerende thema's. Dit ecosysteem nodigt uit tot documentatie, omdat het in ontwikkeling is en veel mensen zoeken naar houvast. Tegelijkertijd verzet het zich tegen te strakke kaders: elke poging tot vastleggen is per definitie tijdelijk en onvolledig.

Specifieke patronen

De sessies waren het meest levend wanneer deelnemers persoonlijke ervaringen deelden, bijvoorbeeld over het werken met jongeren of het ontwikkelen van lesmateriaal samen met journalisten. Ook momenten van gezamenlijke verwondering voelden geladen.

"Hoe kan het dat we deze groep nog niet betrekken?"

Er was consensus over het belang van samenwerking en kennisdeling. Productieve spanning ontstond rondom de rol van technologiebedrijven en de vraag wie de regie moet nemen. In een veelzeggende uitwisseling tussen een beleidsmaker en een jongerenwerker tekenden we op:

"We lopen als overheid vaak achter de feiten aan"

"Maar lokaal kunnen we wel het verschil maken, als we elkaar weten te vinden".

Actieve steun en bruikbaarheid

Dit rapport is bedoeld voor alle stakeholders in het ecosysteem Nieuwswijsheid: beleidsmakers, onderwijsprofessionals, maatschappelijke organisaties, tech platforms, bibliotheken, onderzoekers en vernieuwers in de journalistiek. Zij zoeken overzicht, inspiratie en handvatten voor samenwerking. De onderzoeksresultaten kunnen de doorlopende ontwikkeling van nieuwswijsheid ondersteunen door patronen zichtbaar te maken, blinde vlekken te benoemen en concrete voorbeelden te bieden. Het is geen blauwdruk, maar een uitnodiging tot verdere dialoog en actie. Het helpt als het ruimte laat voor aanvulling, reflectie en lokale vertaling. Dat zijn mogelijkheden die geboden worden door dit rapport en de hiervan afgeleide praatplaat en animatie.

Uitnodiging en eerlijke beperkingen

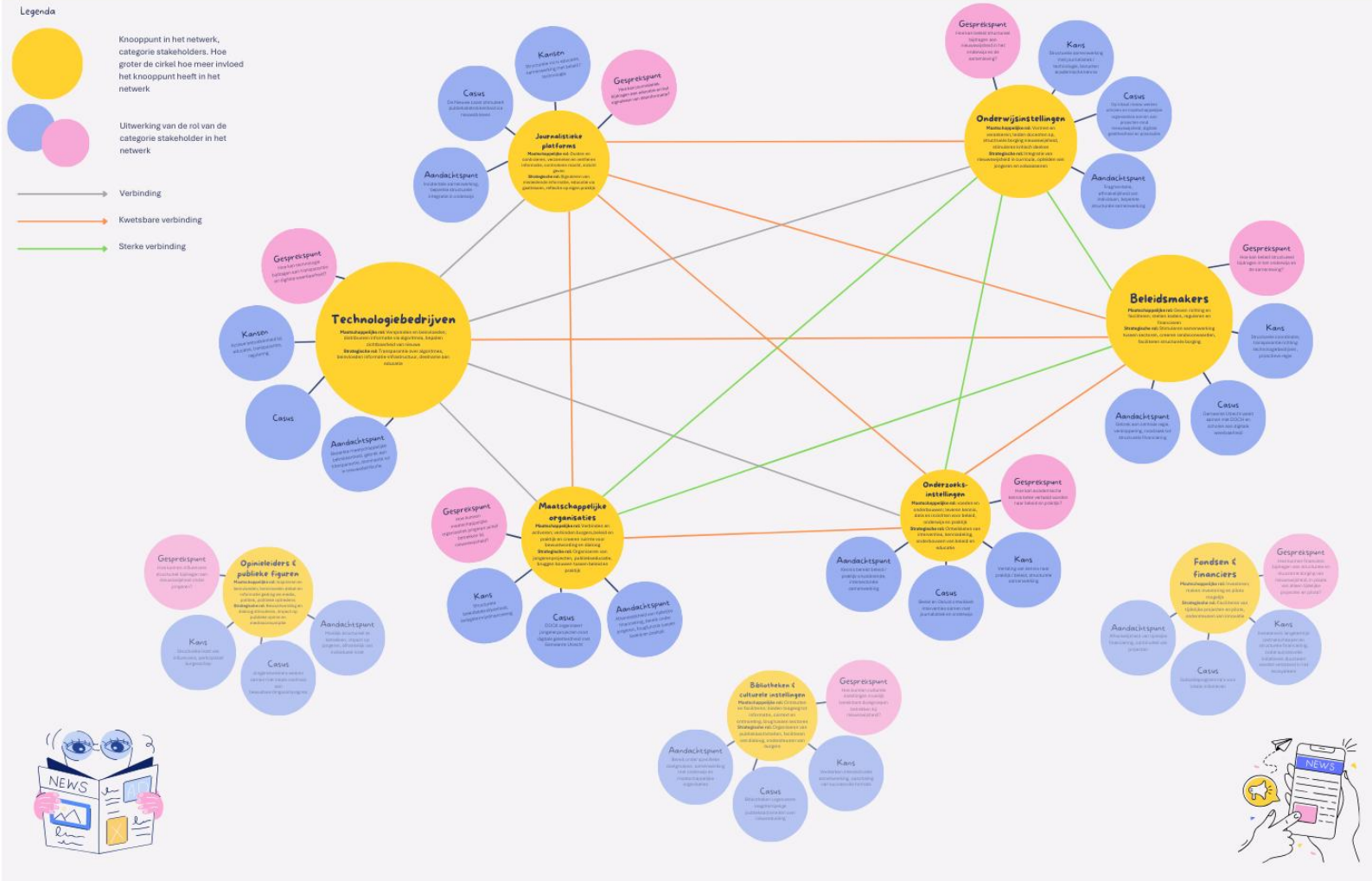
Het ecosysteem heeft behoefte aan structurele samenwerking, centrale regie en het betrekken van nieuwe actoren. Dit rapport kan dat niet bieden, maar wel de dialoog hierover voeden. Onze taak was om te luisteren, te observeren en te benoemen wat zich aandeed – met nadrukkelijke aandacht voor patronen, energie en plekken waar iets in beweging kwam. De bevindingen suggereren dat vervolgonderzoek nodig is naar de rol van gebruikers en influencers, de invloed van technologiebedrijven, en de mogelijkheden voor structurele financiering en kennisdeling. De NetMap-methode maakte het mogelijk om relaties, spanningen en hiaten zichtbaar te maken, maar de sessies waren beperkt in tijd, aantal deelnemers en diversiteit van stemmen. Het rapport is een momentopname van een levend netwerk – een tuin waarin sommige planten al bloeien, andere nog ontkiemen, en waar altijd ruimte is voor nieuwe groei en onverwachte verbindingen.

9. Visualisatie van het ecosysteem

Ecosysteem Nieuwswijsheid

Een eerste stap naar het in kaart brengen van het landelijk ecosysteem Nieuwswijsheid

Legenda

think. do. connect.

E:M+MA.

Wijnhaven 88

2511 GA Den Haag

070 - 87 00 460

info@emma.nl

www.emma.nl

Volg ons op [LinkedIn](#)